

רוח חן וחלוף על פניו

יהודים, מדע וקריאה

1896-1210

עפר אליאור

מכון בן-צבי לחקר קהילות ישראל במזרח
יד יצחק בן-צבי והאוניברסיטה העברית בירושלים

ירושלים תשע"ז

תוכן העניינים

תורות 9

מבוא 12

הערות טכניות 17

1. לידתו של "רוח חן" 18

2. קריאה ב"רוח חן" - אבחנות יסודיות 25

נוסח החיבור ונוסחי הטקסטים שנלוו לו 25 | שם החיבור 26 | שם המחבר 26 | ההקדמה 27 | הנושאים הנדונים ב"רוח חן" וסדר הדיון בו 27 | גופי הידע 28 | מקורות 50 | לשונו של "רוח חן" 52 | תורות ומונחים ייחודיים 52 | כלי עזר להבנת חיבורים אחרים 53 | סיכום 59

3. ספר לימוד בדרום צרפת 62

קוראי "רוח חן" 62 | "השמים והעולם" מאת שלמה בן משה מלגוירי 65 | "שער השמים" מאת גרשום בן שלמה 69 | ביאור על משלי מאת ר' מנחם המאירי 73 | סיכום 75

4. ספר לימוד באיטליה 77

קוראי "רוח חן" 79 | שימוש ב"רוח חן" כחלק מיחידת לימוד בפילוסופיה ובמדעים 80 | הכנה ללימוד של חיבורים המושתתים על מדע 82 | מבוא לפילוסופיה מיימונית 84 | מאגר של ידע פילוסופי-מדעי שניתן לשננו 86 | שילוב בהוראת מדעים 87 | בן זוג ל"מלות ההגיון" 89 | סיכום 90

5. ספר לימוד בספרד 92

קוראי "רוח חן" 93 | מקור לידע בסיסי במדעים 96 | נושא כלים של מורה הנבוכים 99 | חיבור שסמכותו מוגבלת 103 | סיכום 105

6. קריאה בביוגנטיון ב"רוח חן" ובטקסטים שנלוו לו 107

טקסטים נלווים ל"רוח חן" בעידן כתבי היד - סקירה 108 | "קריאה ביוגנטית" 112 | ייחוס ל"אנטול" 117 | תוספות להקדמה 118 | תוספת לדיון בנפש הצומחת שבאדם 118 | "ומאמר זה מאד ינעם לרואיו" 119 | "היוצא מכח אל פועל" 120 | "אחי השכל סוד מרכבתך" 120 | "אחד בלי אחדות תדיננו" 121 | "אם שכלך מדעתך נכחד" 121 | סיום 121 | סיכום 122

7. קריאה בביאור - "ביאור זליגמן בינג" 124

קריאה ב"רוח חן" ובפרשנות עליו בסביבה התרבותית האשכנזית 125 | ר' זליגמן בינג וביאורו על "רוח חן" 129 | עותקי הביאור 130 | קריאה בצוותא עם ביאורים אחרים 133 | "זה הספר הוא מפתח לשאר ספרי סודות החכמה" 136 | שיטות פירוש 137 | מקור לידע נוסף בפילוסופיה ובמדעים 141 | מקור לידע שאינו פילוסופי-מדעי 142 | סיכום 144

8. קריאה במעבר מכתבי יד לדפוס 145

הוצאתן לאור של המהדורות האיטלקיות והפצתן 146 | החיבורים שנדפסו במהדורות 147 | טקסטים נלווים בדפי השער 149 | נוסח, הערות נוסח, והערות מפרשות 150 | ביאור 155 | טקסטים נלווים נוספים 158 | סיכום 160

9. קריאה במאות השמונה עשרה והתשע עשרה

בעולם הרבני במרכז אירופה ובמזרחה 163

"פתח ומבוא למתחילים בעמקי חכמת פילוסופי האלקות" 163 | קריאה בביאור חתרני 175 | נספח: "ביאור ישראל מזמושץ'" ב"נוסח סלוצקי" 190

10. קריאה כהיאחזות בקנון - מערכת החינוך הקראית בקרים, 6

השליש השני של המאה התשע עשרה 193

רקע - "רוח חן" בחינוך הקראי עד למאה התשע עשרה 194 | אברהם פירקוביץ - מלמד לוצקאי של "רוח חן" בגוזלווא, 1833/4 201 | "ארש קדם" - ביאור על "רוח חן" לשימושם של תלמידים קראיים מאת יצחק בן מרדכי כהן (גוזלווא, 1834) 206 | "רוח חן" בתכנית הלימודים המוצעת ב"מגלת מטרות עז" למרדכי סולטנסקי (צ'ופוט-קלעה, 1837) 214 | שילוב "רוח חן" בהוראת מדעים בקרים בשנות הארבעים והחמישים 218 | קריאה כהיאחזות בקנון 222 | נספח: מסירה של כתבי יד ומהדורות נדפסות של "רוח חן" בין קראי מזרח אירופה וקרים במאות השבע עשרה-התשע עשרה 225

מילות סיכום ואחרית דבר 231

נספח: "רוח חן" - מהדורה מדעית 237

קיצורים ביבליוגרפיים 267

מפתחות 329

מפתח מקורות 329 | מפתח אישים 342 | מפתח מקומות 348 | מפתח התחלות השירים 350 | מפתח עניינים 351